

מגילות במעגלי הזהות - הגבשים את "חלה הארץ"

חלק ב'

מגלים את צמחי המדבר

יחידה שנייה מתוך המוצר המארגי
"ים המלח חלום של מקום"

מיועד לכיתה ה'

הבחירות הראשונות לאספת הנבחרים של כנסת ישראל היו בשנת 1920 ועוררו מחלוקת ביישוב, ובכללו מחלוקת הלכתית בשאלה האם הצבעת נשים מותרת? לאחר דיונים הוכרע ביישוב שזכות ההצבעה תינתן גם לנשים, גם הפוסקים שהתנגדו לנתינתה תמכו בכך שנשים יממשו אותה כמו גברים.

עם כינונה של מדינת ישראל הוענקה זכות ההצבעה לכל הבגירים בהן נשים כהמשך ישיר של זכות ההצבעה להנהגת היישוב העברי שקדם למדינה.

מועד הענקת זכות הצבעה לנשים ברחבי

העולם:

- 1893 - ניו זילנד.
- 1902 - אוסטרליה.
- 1906 - פינלנד.
- 1907 - נורווגיה.
- 1915 - דנמרק ואיסלנד.
- 1917 - קנדה.
- 1918 - בריטניה, אסטוניה, גרמניה, הונגריה, לטביה, ליטא, פולין ורוסיה
- 1919 - ארמניה, אזרבייג'ן, בלארוס, בלגיה, גאורגיה, הולנד, לוקסמבורג, שוודיה, אוקראינה, אלבניה, צ'כיה וסלובקיה.
- 1920 - ארצות הברית, היישוב היהודי בארץ ישראל המנדטורית - מההצבעה הראשונה למוסדות היישוב.
- 1922 - אירלנד.
- 1924 - מונגוליה, קזחסטן, סנט לוסיה וטג'יקיסטן.
- 1927 - טורקמניסטן ואורוגוואי.

מעמד האישה היום, בישראל:

בתחומים רבים נטען שמעמדה של האישה בישראל ירוד לעומת הגבר.

בין השאר בסוגיות תעסוקתיות כגון מניעת שירות נשים בתפקידים מסוימים בצה"ל, פערי שכר בין נשים לגברים, אפליה בקבלה לעבודה ועוד, המונעת קידום נשים לתפקידים בכירים. כמו כן בסוגיות הנוגעות למיקומה של האישה במרחב הציבורי כגון: החפצת נשים והדרת נשים על רקע דתי-הלכתי, (לדוגמא: במקומות דתיים, מבקשים מנשים לשבת בסוף האוטובוס) הכולל אלימות מילולית ופיזית בניסיון לאכוף הדרה זו.

גם כיום, נשים בחברה החרדית ובחברה הערבית עדיין לא נהנות משוויון מלא ונאלצות להיאבק על שוויון, או להיכנע לרצון הגברים.

בשנת 1948, בעת הקמת מדינת ישראל, הוענק לציבור הנשים בישראל שוויון זכויות מלא כאשר נכתב במפורש במגילת העצמאות כי "מדינת ישראל (...) תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע או מין". כתוצאה מכך, מאז ועד היום אין כל מניעה חוקית לנשים בישראל מהשתתפות באופן פעיל בחיי הציבור הישראליים.

ב-16 בנובמבר 1992 הוקמה בכנסת הוועדה לקידום מעמד האישה. תחום העיסוק העיקרי של הוועדה הוא קידום מעמד האישה בישראל לקראת שוויון בייצוג, בתחום החינוך ובמעמד האישי. כמו כן פועלת הוועדה למניעת אפליה בשל מין או נטייה מינית בכל התחומים וכן הקטנת פערים בכלכלה ובשוק העבודה ולמאבק באלימות כלפי נשים.

עיצוב וצילום: פני אלימלך 050-7755878 © כל הזכויות שמורות

רציונל - ים המלח "חלום של מקום"

האופי המיוחד של ים המלח - "נקיקים נסתרים, ים המלח נושק להרים ותמרים" (סיגל יאיר).
"ופקחת ביום ההוא את עיניך והצצת היישר אל תוך עיני הטבע..." (ד.א. גורדון)

פיתוח בר קיימא הוא פיתוח העונה על צרכי ההווה מבלי לפגוע ביכולתם של הדורות הבאים לספק את צרכיהם (וועדת ברונטלנד של האו"ם).
"פיתוח בר קיימא משמעו סביבה ואורח חיים שבכוחם לשרוד לאורך זמן, מתוך השארת מרחב פעולה רחב ככל האפשר לדורות הבאים" (ים המלח בין שימור לפיתוח - צפרייר רינת).

באזור ים- המלח, במקום הנמוך בעולם, ניתן למצוא שילוב נדיר של תופעות ייחודיות, תנאי קיצון בהיבטים גיאוגרפיים, פיזיים, גיאולוגיים, אקלימיים ואנושיים. תנאים אלו הביאו להתפתחות מגוון חי וצומח ייחודי ומעניין, ולהיווצרות הרכבי מינרלים אשר אין למצוא כמותם בעולם. בנוסף, אזור ים- המלח אוצר בתוכו שכיות חמדה בינלאומיות בתחומי התרבות, הדת וההיסטוריה האנושית, וביניהן: מגילות ים-המלח ומצדה. (אביטל סבג)

על מנת להעמיק בתלמידנו את תחושת השייכות ולחבר אותם לייחודיות של אזור ים המלח יצרנו את המוצר "ים המלח חלום של מקום" מוצר מתפתח העוסק במספר היבטים הקשורים למקום.

חלק א': מגלים את מגילות - הסיפור ההיסטורי של המקום, סיפור המגילות הגנוזות כסיפור מוכן בהיסטוריה של עם ישראל בארץ ישראל ומיועד לתלמידי כיתות ד' שיכירו את סיפור המגילות הגנוזות וילמדו להעביר אותן הלאה.

חלק ב': מגלים את צמחי המדבר - הסביבה הפיסית של המקום אז והיום - והקשר בין האדם לטבע תוך התייחסות לצמחי המדבר. ברור הזהות של התלמיד יתפתח דרך תהליך היסטורי/מדעי שאותו יעברו התלמידים ודרכו יפתחו מוצר ייחודי שלהם. המוצר מיועד לתלמידי כיתות ה'.

חלק ג': מגלים "אהבה" - התעשייה המודרנית המתקיימת במקום אשר מושתתת על השימוש במשאבי הטבע הקיימים במקום ייחודי זה. הפרויקט מיועד לתלמידי כיתה ו' שייזמו וייצרו מוצר נבחר בעזרת אנשי המו"פ של מעבדות ים המלח ובכך יעמיקו את הקשר שלהם לאזור.

שימור מול פיתוח - יזמות ופיתוח רעיונות, מתוך הלימה לייחודה של סביבת ים המלח דרך הסוגיה של שימור מול פיתוח, איך אנו יכולים לשמור על המקום תוך כדי פיתוחו והתאמתו למאה ה-21.

נרצה להביא את התלמידים לשמור על הסביבה הטבעית האקולוגית כדי לטפח אצלם את המודעות ל"שומרי הטבע" - לכבד את הסביבה המקומית ויחד עם זאת, ליזום פרויקטים המתאימים לתקופתנו, תוך שמירה על הקיים. התלמידים ייחשפו לפרויקטים של יזמות מקומית בעבר ובהווה.

אנו מאמינות כי דרך פעילות של יזמות - יצירתיות עבודת צוות ושיתוף פעולה בחקירת הידע באופן חווייתי ובעשייה, תתעצם בתלמידים הרגשת השייכות שלהם למקום. כחלק מהפרופיל הבית ספרי.

חזון בית הספר והזהות המקומית

בחזון בית הספר מודגש הרעיון להטעמת אופייה וייחודה של סביבת ים המלח ותחושת הזהות והשייכות של התלמיד:

"...בית ספר יטפח ועצים את זהותו של התלמיד כאדם, כיהודי, כציוני וכישראלי בדגש על מרכיבי הזהות המקומית, הטמעת אופייה וייחודה של סביבת ים המלח וחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לסביבתו הפיסית והאנושית".

"הזהות הינה תוצר המפגש הייחודי, המתחלה תמיד, בין המכאול הרחב ביותר של התרבות לתוכה נולד האדם לבין ההתנסויות, הרגשות, האמונות, ההתנהגויות וההחירות שלו ביחס לתרבות הזו בהוא אצורה. המפגש הזה מתרחש אצל כל יחיד, אך בהיותו מתרחש אצל יחידים רבים התוצאה המצטברת היא התהוות זהות קולקטיבית" (ד"ר אוהד דוד, 2009).

זהותו של האדם נבנית נדבך על נדבך, החל מגיל הינקות והיא הופכת לאינטנסיבית יותר ויותר בתקופת הילדות והנערות. כבית-ספר יסודי, המבקש להבנות את זהות התלמיד סביב הערכים החרוטים בחזונו, סביב שייכות ומעורבות חברתית, מצאנו לנכון לשים במרכז של העשייה החינוכית-ערכית- לימודית את ההשפעה וההעמקה על זהותו של התלמיד.

בבית ספר "מגילות" הגורם המארגן הוא - "מגילות במעגלי הזהות מגבשים את מלח הארץ" חשוב לנו ליצור דיאלוג מתמיד בין התלמיד וסביבתו הטבעית על מנת להעמיק, להעשיר ולברר את זהותו האישית. בתהליך הלמידה נעסוק ברכיבי הזהות השונים, כאשר הרכיב הדומיננטי יהיה זהות מקום - פיסית ואנושי במטרה להביא את התלמיד לבירור מתמיד של זהותו היהודית, הציונית, והאזרחית דמוקרטית, תוך יצירת תחושת השייכות שלו לסביבתו הפיסית והאנושית.

"ככל שתחושת השייכות של האדם לחברה תהיה טובה יותר, כך יהיו טובים יותר תפקודיו בחברה...תחושת שייכות גבוהה תורמת להרגשת ערך עצמי גבוה = בטחון עצמי" (אדלר, א'). המטרה היא חיזוק ביטחונו של התלמיד תוך כדי זריעת הניצנים הראשונים בדרך לבירור ולגיבוש זהותו האישית והקולקטיבית. "מכאן, שהזהות המתהווה בהווה, חייבת לעגן את עצמה במקורות העבר, ואין המחנך והמתחנך כאחד רשאים או יכולים להתנתק ממנה"

"מדבר" מאת חמזי עריידי מתוך: סבא אמר שעוד יחזור

סבא, ומה דעתך על המדבר?
חמוץ שלי -
כמדבר הגדול אתה רואה את הכול
ולא שומע קול, הרים, שממה וחול.
על הרקע הזהוב קצת ירוק
ומעט מים שמשלימים את הכול.
בואו אריות הגדולים - עצי שיטה וצאלים
ובצל הצאלים אנו נחים.
עורבים ונשרים בשמים הכחולים מעלינו
חולפים.
שקט ושלווה, מנוחה בלי הפרעה,
מדורה קטנה, קפה, תה בלי הגבלה.
הזמן הוא שלנו, לא מגביל אותנו.
כאן אלינו למדבר הגדול".

רציונל מגלים את צמחי המדבר

"כי האדם עץ השדה" (נתן זך)

במדבר מתקיים עולם טבע ייחודי, המפגיש בע"ח וצמחים שמקורם מאפריקה ואסיה עם מינים אחרים שמקורם מאירופה. בנוסף לכך הסביבה הצחיחה בערבה יצרה תנאים להתפתחותם של אורגניזמים העמידים בתנאי עקה.

לפיכך לצמחי מדבר יש סיכוי טוב להכיל חומרים עם פעילות ביוכימית ייחודית מאחר וצמחים אלו גדלים ושורדים בתנאי העקה של טמפרטורות קיצוניות, מיעוט גשמים, וקרינה חזקה. נשאל את השאלה: איך מצליחים הצמחים לשרוד בתנאים קשים? ואיך מצליח האדם לשרוד בתנאים כל כך קשים? "בשעה שאמרה שרה לאברהם גרש את האמה הזאת וגו' (בראשית כ"א), מה כתוב שם, וישכם אברהם בבוקר וגו', כיון שכלו מים מן החמת והיה ישמעאל מת בצמא, מיד ותשלך את הילד תחת אחד השיחים, אמר רבי מאיר זה הרוחם הגדל במדבר". (מדרש תנחומא)

במוצר זה נשאף להנחיל לתלמידינו את ההסתכלות בטבע כמקור השראה ולמידת העקרונות הקיימים בטבע, ואת היכולות לסייע במאמץ למזער את הפגיעה האקולוגית בעולם המודרני.

שאלות המפתח אותן נציב בפני תלמידינו הן:
1. האם החומרים הקיימים בצמחי מדבר יכולים לסייע לרפואה ולחקלאות?
2. כיצד ניתן להיעזר בחומרים שמוצו מצמח מדברי קוטל חרקים, קוטל עשבים וחומרים אנטי בקטריאליים ?

בפרופיל הייחודי של בית ספר מגילות כתוב כפי שציינו ברציונל "חלום של מקום":

"בית הספר יטפח ויעצים את זהותו של התלמיד כאדם כיהודי כציוני כישראלי בדגש על מרכיבי הזהות המקומית, הטמעת אופייה וייחודה של ים המלח וחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לסביבתו הפיסית והאנושית". במוצר זה ניישם שני פרמטרים מתוך פדגוגיה מוטת עתיד פרסונליות בה הלומד בוחר ומקדם את מאפייני הלמידה שלו בהתאם לאינטרסים ולשאיפות שלו, ליכולותיו ולמאפייני אישיות.

שיתופיות - יחידים ומוסדות, הפועלים בתחום החינוך, צריכים להתחבר ולשתף פעולה עם גורמים מגוונים בעולם החינוך ובחברה הסובבת אותנו, כדי לייצר למידה טובה יותר והלימה בין הלמידה למטרות וצרכי החברה.

לצורך יישום נושא השיתופיות, התלמידים יסיירו בסביבה המדברית, יזהו את מאפייני הסביבה יחקרו תופעות ביולוגיות ויגדירו צמחי מדבר מקומיים.
• התלמידים יצאו אל המדבר יסיירו ב"חוות ארליך" וחוות התבלינים בקיבוץ קלי"ה יכירו את סגולות הצמחים, תנאי גידולם, והתערבות האדם בגידול.
• התלמידים יבנו גינת צמחי מדבר בחצר בית הספר ויטפלו בצמחים.
• התלמידים יעבדו בקבוצות חקר במעבדות החקר של האזור עם צמחי הניסוי כדי לראות כיצד מיצוי של צמחי המדבר עוזרים לדחיית זבובים, דחיית נמלים, משפיעים על זנים פולשים.

אחריות ואחריותיות (=אחריות ומחויבות) ומעורבות חברתית - כחלק מיישום ערכי ביה"ס התלמידים יעסקו בשאלות מברורות זהות בעקבות תהליך העבודה כדוגמה:

1. מה התחדד לי על הזהות שלי כתושב/ת מדבר יהודה?
2. מה למדתי על הקשר בין למידה לברור זהות?
3. מה היה לי משמעותי בתהליך הלמידה/עבודה ומדוע?
4. האם הלמידה השפיעה, חידדה, העלתה שאלות ותהיות אצלי?
5. האם למדתי דברים חדשים שלא ידעתי?
6. כיצד הדברים שלמדת מתחברים אליך - הביאו דוגמאות

לסיכום:

"אם כך, בפעם הבאה כשנצא לטיול מדברי, כדאי שנזכור שאנו אורחים ולא בעלי המקום ומומלץ ללמוד כיצד להתנהג ממרחינינו, החיים במדבר כבר מיליוני שנים:

כמו היעלים - לעולם אל תגיעו למצב שבו אתם לא נמצאים בסמוך למי שתייה.

כמו הכתות - הסתובבו בחבורה ושמרו אחד על השני.

כמו הצבי - לבשו בגדים בהירים בקיץ.

כמו העקרב - התחילו את הטיול בשעות הבוקר המוקדמות ונצלו את השעות הקרירות ביותר.

כמו הלטאות - כדאי לעבור מצל אל צל.

ואולי בעצם כמו הדיה האדומה - הגיעו למדבר בחורף". (אייל שיפמן)

כיתה ה' - "מגלים את צמחי המדבר"

שם המוצר	רכיב זהות	מטרה	סוגיה	שיח יהודי אזרחי	קשר לפרופיל בית הספר
ים המלח חלום של מקום	מקום	להנחיל לתלמידינו את ההסתכלות בטבע כמקור השראה ולמידת העקרונות הקיימים בו אז והיום, תוך מזעור הפגיעה האקולוגית בעולם המודרני.	איך העיסוק בצמחי מדבר "אז והיום" משפיע על הזהות שלי?	ייחודיותו של המקום דרך לימוד מקורות משלושת התחומים: יהודי, ציוני, אזרחי -דמוקרטי.	טיפוח והעמקת הזהות המקומית - "מגילות במעגלי זהות מגבשים את מלח הארץ".
כיתה ה' - "צמחי המדבר"	כיתה ו' - מגלים "אהבה"	הקשר לפולקלור והמסורת של צמחי מדבר. יוזמה חינוכית ערכית - סיוע לחקלאי האזור.	הזהות שלי?	הזדהות עם סיפורה הייחודית של בבתא בת שמעון מתקופת בית שני.	מתוך חזון ביה"ס: "ביה"ס יטפח ויעצים את זהותו של התלמיד כאדם, כיהודי, כציוני וכישראלי בדגש על מרכיבי הזהות המקומית, הטמעת אופייה וייחודה של סביבת ים המלח וחיזוק תחושת השייכות של התלמיד בסביבתו הפיזית והאנושית".

- התלמידים יכירו דרכים שונות לייצוג ידע ותייעוד: תיעוד התהליך בצילום, ציור, כתיבה, מצגת, טבלאות מעקב, שרטוטים, גרפים ועוד.
- התלמידים ישלבו בלימודיהם מספר דיסציפלינות: מדעים, אומנות והיסטוריה.
- התלמידים יעסקו בשאלות מבררות זהות דרך ההשוואה של אז והיום.
- התלמידים יעסקו בשאלות מבררות זהות דרך ההשוואה בין האדם לצמח הגדלים במדבר.

תוכן העניינים

פרק ראשון - הכרת מאפייני המדבר, התאמת בעלי חיים וצמחים לתנאי המדבר

- מבוא - רציונל התוכנית.
- יחידה ראשונה - מהו מדבר עבורנו, תושבי מדבר יהודה, הקמת גינת צמחי מדבר, ירקות ותבלינים בבית הספר.
- יחידה שנייה - כיצד בעלי החיים והאדם מתאימים את עצמם לתנאי מדבר. (מבוא ליחידה השלישית).
- יחידה שלישית - התאמת צמחים לתנאי המדבר, בשילוב שיעורי אומנות.
- יחידה רביעית - פולקלור ומסורת סביב צמחי מדבר אז והיום "בחוות האפרסמון".
- יחידה חמישית - התיישבות וחקלאות באזורנו אז והיום דרך סיפורה הייחודית של בבתא והסיפור האישי של כל אחד מהתלמידים מהאישי לקולקטיבי.

פרק שני - יסודות החקר המדעי ועריכת ניסוי מדעי.

- יחידה ראשונה - עקרונות החקר המדעי - תיאוריה והתנסות.
- יחידה שנייה - בחירת הניסוי, סיור במו"פ ערבה.
 - יחידה שלישית - ביצוע הניסוי בקבוצות.
 - יחידה רביעית - הצגת פוסטר מדעי ביריד חקר.

מטרות התוכנית

מטרת על:

שייכות לזהות המקומית הפיזית והאנושית. כביטוי לפרופיל הייחודי של בית הספר ולגורם המארגן שלו "מגילות במעגלי הזהות מגבשים את מלח הארץ". בתוכנית זו, יפעלו התלמידים בסביבת הלמידה שתספק פעילויות שונות ויצרו קהילה חוקרת, לומדת ומשתפת. במסגרת הלמידה יעסקו התלמידים בשאלות מבררות זהות בעזרת הסיפורים הייחודיים של אז והיום. וילמדו את הקשר בין הצמח לאדם - כדי להעמיק את תחושת השייכות של התלמידים לאזור הייחודי של ים המלח - הפיסי והאנושי.

מטרות משנה:

- התלמידים יבררו את זהותם כתושבי מדבר יהודה.
- התלמידים יבררו את זהותם הקולקטיבית דרך סיפורה העתיק והייחודי של בבתא.
- התלמידים יזהו את מאפייני הסביבה המדברית.
- התלמידים יבינו את חשיבות הצמחים לאדם.
- התלמידים ירכשו מיומנויות של חקר: חקר גידול צמחי מדבר.
- התלמידים יזהו ויכירו צמחי מדבר ואת התאמתם לסביבה זו.
- התלמידים יאתרו מידע רלוונטי במקורות מידע: יהודיים, ציוניים ואזרחיים.

טבלה מארגית - כלי לביצוע שכבת ה' - "צמחי מדבר בשימוש האדם"

תחומי החיים - הרחבה, שילובים וחיבורים בכל תחומי החיים. הגדלת הנראות בשגרת החיים.						נוסחת עבודה	גורם מארגן	חזון ערכים
קהילתי	לימודי	חברתי	ארגוני	תרבותי	פיסי			
<p>האוכלוסייה שבית הספר מגדיר כקהילה.</p> <p>קהילת החקלאים באזור.</p> <p>התלמידים יכירו וייעזרו בתושבי האזור כדי להעמיק את עבודת החקר.</p>	<p>תכנים: פולקלור ומסורת סביב צמחי מדבר אז והיום בעזרת טקסטים. התיישבות וחקלאות באזורנו אז והיום דרך סיפורה הייחודית של בבתא וסקירה היסטורית על זכויות הנשים מתקופת המקרא עד ימינו.</p> <p>מאפייני מדבר ומדבר בצל גשם. התאמת בעלי חיים והאדם למדבר התאמת צמחים לתנאי המדבר הקמת גינה לימודית. תערוכת ציור ות"ז בנושא צמחי מדבר. התנסות בלמידה עיצובית. יסודות החקר המדעי. חקר - בניית ניסוי מדעי. פלקט מדעי. היכרות עם הצמחים הייחודיים של מדבר יהודה המופיעים במקורות דרך סיור בחוות ארליך. והכרות עם שיח האפרסמון. התלמידים יבררו את זהותם המקומית, דרך למידה על התיישבות וחקלאות במדבר אז והיום.</p>	<p>התלמידים יעבדו בקבוצות: חשיבה, ניסוי, חקר ועבודה בגינה הבית ספרית.</p>	<p>למידה בחברותא, למידה בקבוצות, סיורים, מפגשים עם מומחים, תערוכות, בניית משחקים. סקר הורים. קבוצות חקר. סיור בחוות ארליך. סיור בתחנת הניסיונות. נסיעה ליום המדע המחוזי בי-ם.</p>	<p>התלמידים יבררו את זהותם המקומית, דרך למידה על התיישבות וחקלאות במדבר אז והיום.</p> <p>נסיעה לחוות הניסיונות פגישה בחוות ארליך. הכנת פלקט חקר- השתתפות ביום המדע המחוזי בי-ם.</p>	<p>נראות פיסי. מרחב לימודי: גינה לימודית, עריכת ניסויים בחצר בית הספר. השתתפות ביום המדע המחוזי בי-ם.</p>	<p>גרעיני מומחיות: עבודת צוות, שיתוף פעולה, יצירתיות, העצמה אישית.</p>	<p>"מגילות במעגלי הזהות מגבשים את מלח הארץ"</p> <p>התלמידים יכירו את האופי הייחודי של ים המלח כמקום חקלאי דרך הצמחים הגדלים בו והמתיישבים אז והיום.</p>	<p>"ים המלח חלום של מקום" "צמחי מדבר בשימוש האדם" "...בית ספר יטפח ויעצים את זהותו של התלמיד כאדם, כיהודי, כציוני וכישראלי בדגש על מרכיבי הזהות המקומית, הטמעת אופייה וייחודה של סביבת ים המלח וחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לסביבתו הפיסית והאנושית".</p>

דף חברותא -

סודות צמחי המדבר מתוך פרק ראשון יחידה שלישית

הסודות של צמחי המדבר, הגלוי והסמוי שבצמחי המדבר

על פי יוסף בן מתתיהו, העץ האפרסמון הגיע לארץ ישראל רק מאות שנים מאוחר יותר, כמתנה שהעניקה מלכת שבא לשלמה המלך "ותתן למלך מאה ועשרים ככר זהב, ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה; לא בא כבשם ההוא עוד לרב, אשר נתנה מלכת-שבא למלך שלמה" (מלכים א', י, י).

עץ הרימון

מילים: יעקב אורלנד
לחן: ידידיה אדמון

עץ הרימון נתן ריחו
בין ים המלח ליריחו,

שב, חומתי, לצדק מנצח,
שב, תחתי, צדק מנצח.

אוצרות אופיר וצרי אלזר,

רכב מצרים שלתי אק, בת.

אלף הזמר אתה אק מן

מן היאור עץ הירבן.

את כאלה מכל כאלה,

את דאלה כנבלות.

שתיים ענייך כשתיים יוניס

וקול קולך פזמונים.

אק התרועעות, אק הצריב,

אק כל שלטי הגיבורים,

מה אי היל אלף ומה רבבה?

אבהי מת מאהבה.

שב אל הקשת, שב החל,

שב הרימון אל ראש העל,

אק ואלויך החיל ירחל,

בואי כלה, כי רב היל.

לאורך תקופה ארוכה, לפחות אלף שנים ועד המאה השישית לספירה, גדל לחופי ים המלח עץ/שיח האַפְרָסְמוֹן המופלא. החקלאי העברי הקדום היה היחידי בעולם שגידל את העץ/שיח והפיק ממנו את אחת התרופות החשובות של העולם הקדום ואת הבושם שנחשב ליקר ולטוב ביותר באימפריה הרומית. העץ היה כה חשוב, עד ששימש כאחד מהמרכיבים של הקטורת של בית המקדש ושל השמן בו נמשחו מלכי ישראל.

בתקופת המקרא קראו לעץ/שיח צָרִי (צרי הגלעד) וגם קָטָף, נָטָף ובָשָׂם. היווונים היו הראשונים לקרוא לעץ בְּלָסְמוֹן ואילו הרומאים קראו לו אופו-בְּלָסְמוֹן. אַפְרָסְמוֹן הוא השם היהודי של העץ בתקופת המשנה.

(גיא ארליך מתוך "עילם" העמותה לצמחי מרפא)

כדברי הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג פרק מ"ה):

"... וכאשר היו שוחטים במקום המקודש בהמות רבות בכל יום ומחתיכין בו הבשר ושורפין ורוחצין בו הקרב והכרעים, אין ספק שאילו היו מניחים אותו על זה הענין היה ריחו כריח מקומות הבשר, מפני זה צוה להקטיר בו הקטורת שתי פעמים בכל יום, בבקר ובין הערבים, להטיב ריחו וריח בגדי כל העובד בו, כבר ידעת אמרם מיריחו היו מריחים ריח הקטורת, וזה ג"כ ממה שמעמיד יראת המקדש, אבל אם לא היה לו ריח טוב כל שכן אם היה לו שכנגדו, היה מביא בלב האדם הפך ההגדלה, כי הנפש תתרחב מאד לריח הטוב, ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו וכו'".

שאלות אישיות:

1. איך הייתה העבודה עם חברי הקבוצה?
2. מה הייתה תרומתך לקבוצה?
3. איזו דרך עזרה לך ללמוד?
4. מה דעתך על דרך למידה בחברותא?

שאלות לכל חברי הקבוצה:

1. אילו סודות עולים מתוך הטקסטים על צמחי המדבר שיכולים לעזור לבני האדם?
2. בחרו ותארו סוד אחד מהקטעים המצורפים.
3. כתבו מה הטקסט שדיבר אליכם במיוחד ומדוע?
4. אלו רגשות עולים בכם לאחר קריאת הטקסט?
4. ילדי כיתה ה' בבית ספר "ביאליק" בתל אביב, מעוניינים ללמוד על נושא "הסודות של צמחי המדבר". חשבו על דרך יצירתית להצגת הנושא.

מערך שיעור מתוך פרק ראשון - יחידה חמישית.

התיישבות וחקלאות באזורנו אז והיום, דרך סיפורה הייחודי של בבתא.

אשת עסקים יהודייה במאה הראשונה לספירה - הייתכן???

גילוי המגילות הגנוזות במדבר יהודה, הזניק מרוץ בין ארכיאולוגים לשודדי עתיקות. מי ישים ידו על שרידים עתיקים אותם אפשר לחקור או למכור. כל מערה ונקיק סלע בקניוני מדבר יהודה נסקרו ונחפרו על מנת לגלות שרידים עתיקים - מגילות קלף, פפירוסים ומסמכים אחרים.

משלחת ישראלית גדולה ראשונה יצאה למדבר יהודה ב-1960 וב-1961 וסקרה את מצוקי הקניונים מדרום לעין גדי. אחת התגליות המרתקות, נמצאה במערות בקניון נחל חבר, על ידי משלחת בראשות יגאל ידין, שחשפה מערה שבה הסתתרו יהודים מעין גדי מפני הרומאים, בשנת 135 השנה האחרונה של מרד בר כוכבא.

במערה שזכתה לכינוי מערת "האגרות" נמצא גם תיק מסמכים מעור, שהוסתר בנקיק במערה, ובו 35 פפירוסים מסודרים ומקוטלגים לפי נושאים, השייך לאשה יהודייה אמידה מהמאה השנייה בשם בבתא בת שמעון בן מנחם. המסמכים חושפים בפנינו לא מעט על חייה של בבתא. היא נולדה בסביבות שנת 104 לספירה, במחוזא, עיירה חקלאית בדרום מזרח ים המלח, בסביבות צוער, קילומטרים ספורים מעבר לגבול שבין הפרובינציות הרומיות של יהודה וארץ הנבטים.

מהארכיון אנו לומדים על חייה האישיים של אשת העסקים היהודייה. בבתא נישאה והתאלמנה פעמיים. בעלה הראשון היה ישוע בן יהוסף, לו ילדה בן שנקרא גם הוא ישוע. עם מותו של בעלה הראשון החלה בבתא לנהל מאבקים משפטיים ממושכים מול בני משפחתו של בעלה המנוח, בעניין חזקתה על ישוע בנה, הסדרי המזונות, וחלקה בירושה. בבתא נישאה בשנית ליהודה בן אלעזר, המכונה כתושיון, יהודה, היה בעל מטעים אמיד מעין גדי. יהודה חלה ומת בשנת 130 לספירה מבלי שהוליד ילדים לבבתא. מטעי התמרים שלו בעין גדי עברו לרשותה בתוקף הסכם הנישואין ביניהם.

בשנת 135, השנה האחרונה למרד בר כוכבא הייתה בבתא בעין גדי. אולי עברה להתגורר שם עם פרוץ המרד, או לאחר נשואיה עם יהודה. כאשר בשנת 135 מגיעות יחידות צבא רומאיות להחריב את היישובים היהודיים בבקעת ים המלח, נמלטים תושבי עין גדי למערות מסתור שהוכנו מבעוד מועד. בבתא, יצאה יחד עם ישוע בנה למערת מסתור גדולה במצוקים של נחל חבר. איש לא שרד במערות, שרידיהם התגלו כאמור בחפירותיו של יגאל ידין ב-1961. את תיק המסמכים שלה, יחד עם מפתחות ביתה, מספר חפצי ערך וכלי איפור, הסתירה בבתא בנקיק סלע בקרקע המערה. ושם התגלה, במקרה, בחפירות.

ממצאים ממערת האגרות

משימות על דף המידע:

12. בעקבות השאלות הנזכרות לעיל ענו על השאלות הבאות:
 - א. מה התחדד לי על הזהות שלי כתושב מדבר יהודה? הביאו דוגמאות
 - ב. מה אני מרגיש כשאני קורא סיפור כל כך עתיק על העם שלי?
 - ג. מה עמדתי כלפי הרעיון שנשים מנהלות משק חקלאי? איך זה היום?
 - ד. כיצד קשור לימוד זה על בבתא, לפרופיל ביה"ס?
 - ה. כיצד קשור לימוד זה על בבתא, לגורם המארגן שלנו שבו המילה 'מגילות' נוכחת?
10. מה היה לי משמעותי בתהליך הלמידה / עבודה ומדוע?
11. האם הלמידה השפיעה, חידדה, העלתה שאלות ותהיות אצלי?
12. האם למדתי דברים חדשים שלא ידעתי?
13. עליכם לבחור את אחד הנושאים הבאים על בבתא ולתארו בדרך יצירתית: דרמה, יצירה ועוד:
 - א. יום בחיי בבתא (במטע תמרים, במערה, נאבקת על זכויותיה בבית משפט)
 - ב. היום בו בבתא ברחו למערות מפני הרומאים.

1. קראו את הטקסט על בבתא בת שמעון בן מנחם.
2. הכינו ת"ז לדמותה של בבתא: שם, שנת לידה, שם האב, שם הסב, מקום לידה, נשואים, ילדים, משלוח יד, תחביבים, דברים נוספים עליה.
3. מה מייחד את בבתא כאישה בתקופת המאה הראשונה לספירה. היעזרו בטקסט.
4. איזה רגשות מתעוררים בי לנוכח החפצים העתיקים שנמצאו בחפירות? מה המשמעות שלהם בעיניי?
5. אתרו במפת ים המלח ומדבר יהודה המצורפת את המקומות הבאים:
 - קיבוץ עין גדי
 - נחל דוד
 - נחל חבר
6. ערכו השוואה בין זכויות הנשים אז והיום היעזרו בטקסט על "זכויות הנשים".
7. כתבו במה מיוחדת דמותה של בבתא בעקבות ההשוואה שערכתם.
8. כתבו במה דומים ושונים החקלאות וההתיישבות אז והיום. (היעזרו בהתאמות שערכו לתנאי המדבר).
9. בעקבות המידע על זכויות הנשים, כתבו כיצד באות לידי ביטוי זכויות התלמידות - בנות בבית הספר.
10. כיצד באות לידי ביטוי "זכויות הנשים" בביתכם?
11. כתבו את הסיפור האישי של משפחתכם, כיצד ומדוע בחרה משפחתכם להגיע לאזורנו. שתפו את סיפורכם האישי בקבוצה הקשיבו לסיפורי חברי הקבוצה ומצאו נקודות משותפות.

ארכיונה של בבתא, החושף את פרטי החיים היומיומיים של אשת עסקים יהודייה במאה הראשונה לספירה בבקעת ים המלח, מיקד אליו תשומת לב מחקרית רבה. כל פרט בחייה ובחיי הקשורים אליה, ברכושה ובמאבקה המשפטיים, נחקר ופורסם במאמרים ובספרים.

ב- 2013 פרופסור אסלר מצא מסמכים שעסקו בהסכמים של מכירת מטעים אשר נחתמו במחוזא, שמעברו המזרחי של ים המלח, בתחום הנבטי. אחד מהם עסק ברכישת מטע תמרים גדול על ידי אביה של בבתא, מטע שהועבר אחר כך לידיה של בבתא והבעלות עליה נרשמה על ידי בבתא בשנת 127 אצל הרשויות הרומיות.

מתוך המסמכים שנמצאו, מתגלה חשיבותן של הנשים בחיים הכלכליים של אותם הימים. כל המסמכים שהתגלו מעידים על כך שלנשים היה רכוש משלהן והייתה להן אפשרות לתת הלוואה לבעליהן לצורך עסקים. הנשים לא רק דרשו את פירעון החובות, אלא גם, תוך כדי, שמרו על שמם הטוב של בעליהן וניסו למצוא פתרונות יצירתיים שיבטיחו את המשך ההצלחה של השקעותיהן. לימים בבתא תגדיל מאוד את רכושה האישי. בנוסף למטע התמרים הגדול שאותו העביר לה אביה כמתנה, (שאותו היא רושמת אותו על שמה), היה לה גם רכוש רב במטעי עין גדי אותו קיבלה מבעלה השני. היא מגיעה לעין גדי על מנת לנהל את רכושה ואת הדיונים המשפטיים הקשורים לרכוש הזה. יחד עמה הביאה את תיק המסמכים - תעודות, חוזים וכתובות המעידים על השתלשלות העניינים המשפטיים בחייה. אלה היו מקוטלגים לפי נושאים, כאשר כל נושא כרוך יחדיו בתוך תיק המסמכים.

שלא ברצונה כנראה נאלצה לברוח אל המערה, בעקבות בואם של הרומאים אשר כבשו וסיפחו לעצמם את הממלכה הנבטית. בבתא התכוונה לחזור אחר כך ולהמשיך את חייה, לצורך כך לקחה עמה את המסמכים ואת מפתחות הבית. ברגע קשה במיוחד הסתירה את הכול מתחת לאבן בנקיק הסלע, שם הם חיכו לנו 1,900 שנים אחר כך.

* באדיבות אתר עמוד ענן

*אוסף רשות העתיקות
צילום © מוזיאון ישראל, ירושלים על ידי משה קן

מעמד האישה בחברה המקראית - אז

מעמד האישה בחברה המקראית, כמו בכל חברה פטריארכלית (חברה בה האב הוא השולט) לא מודרנית, היה נחות יותר מזה של הגבר, הן מבחינה משפטית והן מבחינה חברתית-כלכלית.

המשפחה המקראית הייתה בגדר "בית האב", כלומר משפחה שבראשה עומד האב. המשפחה כולה נקראה בשמו של האב (לדוגמה: "בית אברהם"), וכך גם כל אחד מחברי המשפחה, לדוגמה: "שרה אשת אברהם", "יצחק בן אברהם" וכו' וכך האישה היא בעצם רכוש האב.

השוויון העקרוני בפני החוק של גברים ונשים לא בא לידי ביטוי בזכויות שוות, אלא בקיום מצוות. מרבית חוקי התורה חלים שווה בשווה על שני המינים. לעומת זאת, הנשים לא היו שותפות בבעלות על אדמת המשפחה, שעברה מדור לדור בין הבנים הזכרים. לכן, אישה שהתאלמנה מבעלה הייתה מאוד פגיעה וחלשה מבחינה כלכלית, חברתית ומשפטית.

בתקופת המקרא היה נהוג עיקרון שמירת הרכוש בתוך המשפחה. במרבית המקרים, עיקרון זה שלל מהבנות את זכות הירושה והדיר (=הרחיק, מנע) אותן מספרי היוחסין. על פי עיקרון שמירת הרכוש, הבנים נשארים בבית האב, יורשים את הנחלה ובתום התהליך הממושך של חלוקת הירושה הם מקימים בית אב חדש על בסיס הנחלה שירשו. הבנות לעומת זאת, עוברות מהבית של אביהן אל בית הבעל והן בעצם עוברות להיות רכוש בעליהן, בדרך כלל בית החותן (=אביו של הבעל).

תפקידן של הבנות הוא לייסד את בית האב החדש באמצעות הולדת בנים יורשים, שימשיכו את השושלת וישמרו על הרכוש בתוך משפחת הבעל. הדרת נשים מספר תולדות האדם היא תולדה של השיטה הפטריארכלית, המעניקה את השליטה בחברה לגברים, והיא אחת הסיבות המרכזיות לתפקידה ולמעמדה הנחות של האישה.

מעמד האישה כיום בעולם

השינוי החברתי במעמד האישה החל בשנות ה-60 של המאה ה-20 בארצות הברית, כאשר מהפכת המינים החלה. בשלב זה החל להשתנות מעמד האישה, דבר אשר קיבל דגש חזק עוד יותר בשנות ה-70 במהלך המהפכה הפמיניסטית. תופעות אלו החלו, אולי כמו רוב התופעות, בארצות הברית, אולם חדרו עם הזמן למדינות השונות ברחבי העולם.

מהפכת המינים הכניסה את הנשים למעגל העבודה ולעמדות של כוח. הנשים חדלו לתפקד רק על תקן של אמהות, רעיות ועקרות בית, והחלו להשתלב בעולם החיצוני, הביעו דעתן והפגינו כוח בנושאים חברתיים, פוליטיים וציבוריים. בשלב זה, זו הייתה רק שאלה של זמן עד שתחדרנה גם למעגל העבודה. ואכן, לא ארך זמן רב עד שהנשים יצאו מהבית והחזיקו בעבודה מחוץ לבית.

בתקופה זו, עדיין לא ניכר שוני ביחסי נשים-גברים בחברה ובעסקים. הגברים עדיין היו ה"עליונים".

השינוי המהותי חל בשנות ה-80 כאשר נשים החלו לתפוש עמדות ניהול וכוח במגזר העסקי. כניסתן של נשים לתפקידים בכירים, הייתה למעשה זו אשר הציבה גבולות חדשים ושינתה את כל מערך יחסי נשים-גברים שהיה נהוג עד אז. שינוי זה במעמדן של הנשים הביא לכך שכבר לא היה מקום לגבר המנשק את יד האישה, וזו רק דוגמה אחת קטנה.

חשוב להבין כי שינוי חברתי זה יצר השלכות בשני פנים: האחד - תחושת החיזוק של הנשים. הן נלחמו (ועדיין נלחמות) על זכויות שוות, כל זאת תוך כדי הוכחת יכולתן לבצע כל עבודה אותה מבצע גבר ובאופן ראוי לא פחות. אם עד אז הכרנו נשים עדינות, נחבאות אל הכלים ומסתתרות מאחורי כתפיו הרחבות של הגבר, הרי שלא עוד הנשים פיתחו לעצמן עמדות כוח, ויצאו למלחמה בכל עוז.

במקביל, הגברים שמנגד נאלצו לפתע להתמודד עם מצב חדש, שקשה היה להם לקבל. כעת הם כבר אינם השולטים בנשים, ועליהן להתרגל למצב של עבודה בסביבה בה עובדות גם נשים, ולהיות מוכנים להתמודד עם מצב שהבוס הוא בעצם בוסית ממין נקבה.

